

WPLYW STOSOWANYCH ZASAD RACHUNKOWOŚCI NA MOŻLIWOŚĆ OGRANICZANIA RYZYKA KREDYTOWEGO PRZEZ TWORZENIE REZERW CELOWYCH NA KREDYTY UDZIELONE PRZEZ BANKI DZIAŁAJĄCE W POLSCE W LATACH 2018–2021¹

Małgorzata BIAŁAS

AGH Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Wydział Zarządzania,
Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwem

Streszczenie: Ryzyko kredytowe jest nieodłącznym elementem działalności prowadzonej przez banki, jednak nauczyły się one zarządzać tym ryzykiem i w ten sposób ograniczać jego negatywny wpływ na wyniki finansowe. Jeden ze sposobów polega na tworzeniu w systemie rachunkowości tzw. rezerw celowych na udzielone kredyty. Obecnie w Polsce, pod względem stosowanych zasad rachunkowości, działają dwie grupy banków. Jedna z nich wykorzystuje międzynarodowe standardy rachunkowości, a druga – polskie standardy. Celem rozdziału jest porównanie tych dwóch grup banków w zakresie utworzonych przez nie rezerw celowych w stosunku do udzielonych kredytów brutto w latach 2018–2021. Wykazano, że banki stosujące MSSF 9 tworzą rezerwy celowe w większym stopniu, co widoczne jest również w okresie pandemii.

Słowa kluczowe: ryzyko kredytowe, kredyty, rezerwy celowe, bank, MSSF 9

1. Wprowadzenie

Działalność banków jest nierozłącznie związana z ryzykiem kredytowym. Banki godzą się na to, ponieważ udzielanie kredytów stanowi dla nich podstawowe źródło przychodów.

---

¹ Publikacja została sfinansowana przez Akademię Górniczo-Hutniczą im. Stanisława Staszica w Krakowie (subwencja na utrzymanie i rozwój potencjału badawczego).

W literaturze ekonomicznej można spotkać dwa podejścia do zagadnienia ryzyka:

1. Niektórzy ekonomiści ograniczają treść pojęcia ryzyka do negatywnego stanu faktycznego, wiążąc z nim niebezpieczeństwo, czyli możliwość wystąpienia wydarzenia szkodzącego. Według W.A. Rowe'a (1977) „ryzyko jest możliwością urzeczywistnienia się czegoś niepożądanego, negatywną konsekwencją pewnego zdarzenia”. Z takim podejściem można też spotkać się w polskiej literaturze. M. Sierpińska i T. Jachna (1997) piszą: „Ryzyko definiuje się zazwyczaj jako niebezpieczeństwo poniesienia straty. Szerzej ujmując, przez ryzyko możemy rozumieć niebezpieczeństwo niezrealizowania celu założonego przy podejmowaniu określonej decyzji. W działalności gospodarczej nieosiągnięcie celu może się bowiem wyrażać nie tylko wystąpieniem straty, lecz również niższym niż założony wynikiem”.
2. Szersze podejście do pojęcia ryzyka uwzględnia również jego pozytywne działanie, czyli oprócz straty dostrzega się szansę osiągnięcia zysku. W tym ujęciu ryzyko określa się jako „możliwość zysków lub strat towarzysząca jakiejś czynności, niebezpieczną próbę, odważenie się na jakiś niebezpieczny krok, niebezpieczne przedsięwzięcie” (Bowlin i in., 1980).

W kontekście ryzyka kredytowego bardziej adekwatny jest pierwszy sposób rozumienia ryzyka, jako możliwości poniesienia straty lub osiągnięcia korzyści mniejszych od oczekiwanych. Trudno bowiem w odniesieniu do ryzyka kredytowego mówić o osiągnięciu niespodziewanych korzyści. Oznaczałoby to sytuację, w której kredytobiorca zwraca bankowi nie tylko kwotę pierwotnie udzielonego kredytu, należne odsetki i prowizje, ale ponadto jeszcze dodatkową kwotę pieniędzy nieokreśloną w umowie kredytowej. W praktyce takie sytuacje nie występują, w związku z czym ryzyko kredytowe możemy zdefiniować jako zagrożenie, że odsetki lub kapitał kredytu (lub jedno i drugie) nie zostaną spłacone zgodnie z umową (Johnson i in., 1985). Z kolei M.S. Wiatr (2001) traktuje ryzyko kredytowe jako niebezpieczeństwo, że kredytobiorca nie wypełni zobowiązań i warunków umowy, narażając tym samym kredytodawcę na powstanie straty finansowej.

Łatwo dostrzec, że w praktyce bankowej często stosowanym modelem zarządzania ryzykiem kredytowym jest model, na którego wdrożenie składają się cztery etapy, czyli:

1. identyfikacja,
2. pomiar i ocena,
3. sterowanie,
4. kontrola.

Trzeci etap, czyli sterowanie ryzykiem kredytowym, wymaga doboru metod i instrumentów oraz ustalenia określonego działania wobec ryzyka. Można w tym obszarze wyróżnić dwie strategie: aktywną i pasywną. Strategia aktywna sterowania ryzykiem kredytowym ma na celu ograniczenie tego ryzyka dzięki działaniom eliminującym jego przyczyny. Mogą one polegać na całkowitym wykluczeniu prawdopodobieństwa straty przez nieangażowanie się w transakcje obarczone dużym ryzykiem (czyli unikanie

ryzyka) lub zmniejszeniu tego prawdopodobieństwa (redukcja, łagodzenie ryzyka). Innym rozwiązaniem jest transfer ryzyka, który oznacza przerzucenie ryzyka na inne podmioty (np. przez ubezpieczenie) (Gwizdała, 2014).

Przy omawianiu metod sterowania ryzykiem kredytowym ważny jest również podział na sterowanie ryzykiem kredytowym w odniesieniu do pojedynczego kredytu i sterowanie ryzykiem w odniesieniu do łącznego zaangażowania kredytowego, czyli całego portfela.

W odniesieniu do pojedynczego ryzyka kredytowego, stanowiącego przedmiot dalszych rozważań, wyróżnia się następujące instrumenty sterowania (Capiga, 2006):

- ocenę zdolności kredytowej kredytobiorcy, czyli badanie jego wiarygodności kredytowej zarówno przed udzieleniem kredytu, czyli na etapie oceny wniosku kredytowego, jak i przez cały czas trwania umowy kredytowej, czyli na etapie monitoringu umów kredytowych;
- ocenę zabezpieczeń w aspekcie ponoszonego przez bank ryzyka, czyli realności wyceny zabezpieczeń, jak i ich ewentualnej egzekwowalności w przypadku trudnych kredytów, a więc stopnia płynności zabezpieczeń;
- ograniczanie wysokości udzielonego kredytu w przypadku niedotrzymania przez kredytobiorcę warunków albo w przypadku utraty przez niego zdolności kredytowej.

Dodatkową metodą sterowania ryzykiem kredytowym, mającą na celu ograniczenie negatywnego wpływu na wyniki finansowe banku w momencie braku spłaty kredytu, jest wcześniejsze tworzenie rezerw celowych na ekspozycje kredytowe. Jest to metoda, która jest zgodna też z zasadami rachunkowości. Właśnie ona będzie przedmiotem dalszych rozważań w tym rozdziale.

W Polsce funkcjonują banki w formie spółek akcyjnych oraz banki spółdzielcze. Wydawać by się mogło, że forma prawna nie powinna mieć wpływu na stosowane przez banki zasady rachunkowości. Zgodnie z obowiązującymi w Polsce przepisami banki w formie spółek akcyjnych, których akcje notowane są na giełdzie papierów wartościowych, przy sporządzaniu sprawozdań finansowych mają jednak obowiązek stosować Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) oraz Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF). Z kolei banki spółdzielcze stosują polskie przepisy rachunkowości, a przy braku odpowiednich rozwiązań mogą sięgać po międzynarodowe standardy.

Niezależnie od stosowanych standardów rachunkowości bardzo ważnym obszarem sprawozdawczym dla banków są udzielone kredyty, które banki wykazują po stronie aktywów w swoich bilansach. Banki muszą więc dokładnie określić wartość brutto udzielonych kredytów, a następnie ocenić prawdopodobieństwo ich spłacenia przez kredytobiorców. W przypadku niskiej szansy na otrzymanie zwrotu udzielonego kredytu bank musi dokonać odpisu aktualizującego wartość takiego kredytu. W odniesieniu do banków ten odpis aktualizujący nosi nazwę rezerwy celowej. Procedura ta wynika z definicji aktywów, zgodnie z którą za aktywa uznaje się „kontrolowane przez jednostkę zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ korzyści ekonomicznych”

(art. 3.1 pkt 12, Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości). Przy tworzeniu rezerw celowych istotna jest więc ta ostatnia część definicji aktywów, czyli możliwość czerpania w przyszłości korzyści ekonomicznych. W zależności od tego, którymi standardami rachunkowości banki się kierują, stosowane są przez nie różne metody wyliczania wartości tych rezerw celowych.

Celem rozdziału jest porównanie udziału wartości rezerw celowych do wartości udzielonych kredytów brutto w bankach działających w formie spółek akcyjnych i w bankach spółdzielczych w latach 2018–2021.

Jako główną hipotezę badawczą przejęto stwierdzenie, że banki w formie spółek akcyjnych tworzą rezerwy celowe o wyższej wartości w stosunku do udzielonych przez nie kredytów brutto niż banki spółdzielcze.

Dodatkowo określono następujące hipotezy pomocnicze:

1. W wyniku pandemii COVID-19 udział rezerw celowych w stosunku do udzielonych kredytów bardziej zwiększył się w bankach stosujących MSR/MSSF.
2. Stosunek udziału rezerw celowych do udzielonych kredytów na działalność gospodarczą jest wyższy niż w odniesieniu do kredytów detalicznych dla osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej.

Zastosowane metody badawcze opierają się na studiach literaturowych z wybranego obszaru oraz analizie danych liczbowych dotyczących wartości brutto kredytów oraz utworzonych przez banki rezerw celowych. Analizę danych przeprowadzono na podstawie danych finansowych zawartych w różnych raportach dotyczących sektora bankowego w Polsce w latach 2018–2021.

2. Zasady tworzenia rezerw celowych na udzielone przez banki kredyty według MSR/MSSF

Kredyty udzielane przez banki zaliczane są do instrumentów finansowych. Te z kolei zostały zdefiniowane w Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości MSR 32 *Instrumenty finansowe: prezentacja* jako wszystkie kontrakty (umowy), które skutkują powstaniem składnika aktywów finansowych u jednej jednostki i zobowiązania finansowego lub instrumentu kapitałowego u drugiej jednostki (MSR 32, par. 11). Inaczej mówiąc, instrument finansowy można zdefiniować jako kontrakt pomiędzy dwoma stronami regulujący zależność finansową, w jakiej obie strony pozostają (Jajuga i Jajuga, 1997).

Obecnie zagadnienia związane z pojęciem i klasyfikacją, a także wyceną określa MSSF 9 *Klasyfikacja, wycena i utrata wartości składników aktywów finansowych*, który zaczął obowiązywać 1 stycznia 2018 roku. Nie zagłębiając się w szczegóły dotyczące wyceny kredytów zgodnie z MSSF 9, skoncentrujmy uwagę na odpisach aktualizujących, które odzwierciedlają utratę wartości aktywów finansowych (czyli w tym przypadku – udzielonych przez bank kredytów).

Zgodnie z wcześniej obowiązującym MSR 9 bank stosował model strat poniesionych. Wiązało się to z tym, że na dzień bilansowy bank dokonywał oceny strat na podstawie istniejących dowodów na utratę wartości posiadanych aktywów finansowych. W przypadku pozytywnego wyniku takiej oceny (czyli stwierdzenia, że występują dowody wskazujące na utratę wartości) należało określić kwotę odpisu aktualizującego (Czajor, 2015). Regulacje te okazały się jednak niewystarczająco skuteczne w obliczu kryzysu finansowego. Banki mogły bowiem odraczać moment dokonania odpisu do czasu wystąpienia okoliczności potwierdzających utratę wartości przez dany składnik aktywów. W efekcie dokonane przez banki odpisy aktualizujące na kredyty okazywały się zbyt niskie i utworzone zbyt późno (*too little, too late*) (Varyani i Soral, 2014). Ponadto zarzucano MSR 9 złożoność i brak przejrzystości przy porównywaniu sprawozdań finansowych ze względu na liczne odstępstwa i wyjątki (Casta i in., 2019). W związku z tym wprowadzono nowe regulacje w postaci MSSF 9. Obecnie obowiązujący model szacowania utraty wartości opiera się na koncepcji „oczekiwanej straty kredytowej” (*expected credit loss* – ECL). W tej koncepcji uwzględniane są również prognozy oraz oczekiwania co do przyszłych warunków ekonomicznych mających wpływ na poziom ryzyka kredytowego ekspozycji.

Zgodnie z MSSF 9 w kontekście ekspozycji kredytowych wyróżnia się trzy poziomy utraty wartości (tab. 1).

Tabela 1
Poziomy utraty wartości według MSSF 9

Faza 1 Ujęcie początkowe	Faza 2 Aktywa ze znacznym wzrostem ryzyka kredytowego od momentu początkowego ujęcia	Faza 3 Aktywa z rozpoznaną utratą wartości
Rozpoznanie oczekiwanych strat kredytowych		
12-miesięczna oczekiwana strata kredytowa	straty kredytowe przewidywane przez cały okres istnienia instrumentu finansowego	

Źródło: Barczyk (2018)

Faza (tzw. koszyk) 1 (czyli ekspozycje bez utraty wartości) oznacza sytuację, w której na dzień sprawozdawczy ryzyko kredytowe związane z instrumentem finansowym nie wzrosło znacząco od momentu początkowego ujęcia. Wówczas jednostka wycenia odpis na oczekiwane straty kredytowe z tytułu tego instrumentu finansowego w kwocie równej 12-miesięcznym oczekiwany stratom kredytowym (MSSF 9, par. 5.5.5).

Z kolei koszyk 2 (tj. ekspozycje bez utraty wartości) dotyczy sytuacji, w której nastąpił istotny wzrost ryzyka kredytowego od momentu początkowego ujęcia, ale jeszcze nie uprawdopodobniło się zdarzenie niewywiązania się ze zobowiązania. Dla

takich ekspozycji strata kredytowa jest obliczana dla całego okresu istnienia składnika aktywów finansowych (Białas, 2021). Istotny wzrost ryzyka banki identyfikują stosując kryteria jakościowe oraz ilościowe. Do kryteriów jakościowych można zaliczyć m.in.:

- opóźnienia w spłacie powyżej 30 dni;
- ekspozycje zrestrukturyzowane (*forborne*), dla których nie identyfikuje się już przesłanek wskazujących na utratę wartości;
- decyzje podjęte przez bank, które mają na celu ograniczenie ryzyka kredytowego w ramach przeprowadzanego monitoringu;
- zidentyfikowane w trakcie analizy indywidualnej okoliczności, które mogą wiązać się z istotnym wzrostem ryzyka kredytowego, tzw. miękkie oznaki utraty wartości.

Z kolei kryterium ilościowe dotyczy porównania wartości dożywotniego prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania przez klienta (*lifetime probability of default*) ustalonej w dwóch momentach: na początku ujęcia ekspozycji w bilansie oraz na dzień sprawozdawczy. Jeżeli różnica jest większa od ustalonej przez bank granicy, to wówczas ekspozycja zostaje automatycznie przeniesiona do fazy 2.

Natomiast w przypadku koszyka 3 (tj. ekspozycji o zidentyfikowanych przesłankach utraty wartości) doszło do zmaterializowania się zdarzenia niewykonania zobowiązania (zaistniały przesłanki utraty wartości). Dla takich ekspozycji, podobnie jak w przypadku fazy 2, strata kredytowa jest obliczana dla całego okresu istnienia składnika aktywów finansowych.

3. Zasady tworzenia rezerw celowych na kredyty udzielone przez banki według polskich standardów

Banki stosujące polskie przepisy w obszarze tworzenia rezerw celowych kierują się zapisami zawartymi w ustawie o rachunkowości oraz w Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków (t.j. z 9 czerwca 2021 r.). W zależności od przedmiotu kredytu dzielimy kredyty na te udzielane osobom indywidualnym (np. gotówkowe, ratalne, samochodowe mieszkaniowe itp.) oraz udzielane przedsiębiorstwom na finansowanie ich działalności gospodarczej.

Do celów tworzenia odpisów aktualizujących na udzielone kredyty banki klasyfikują kredyty, stosując dwa niezależne kryteria:

- terminowości spłaty rat kapitałowych i odsetek,
- sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorcy.

Na tej podstawie banki dzielą kredyty na:

- należności normalne,
- należności pod obserwacją,
- należności poniżej standardu,
- należności wątpliwe,
- należności stracone.

Szczegółowe kryteria klasyfikacyjne dla poszczególnych kategorii ryzyka zostały przedstawione w tabeli 2. Wymienione kryteria dotyczą pozostałych ekspozycji kredytowych, czyli takich, przy których kredytobiorca prowadzi działalność gospodarczą.

Tabela 2

Najważniejsze kryteria klasyfikacyjne dla poszczególnych kategorii ryzyka stosowane w bankach według polskich przepisów

Kategoria ryzyka	Terminowość spłaty rat kapitałowych i odsetek	Opis sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorcy
Należności normalne	opóźnienia w spłacie do 1 mies.	nie budzi obaw
Należności pod obserwacją	opóźnienia w spłacie do 1 mies.	nie budzi obaw, niemniej jednak ze względu na ryzyko regionu, państwa, branży, grupy klientów, grupy produktów wymaga szczególnej uwagi
Należności poniżej standardu	opóźnienia w spłacie 3–6 mies.	może stanowić zagrożenie terminowej spłaty ekspozycji
Należności wątpliwe	opóźnienia w spłacie 6–12 mies.	ulega znacznemu pogorszeniu, zwłaszcza gdy ponoszone straty w sposób istotny naruszają jego kapitały (aktywa netto)
Należności stracone	opóźnienia w spłacie powyżej 12 mies.	pogorszyła się w sposób nieodwracalnie uniemożliwiający spłacenie długu

Źródło: opracowanie własne na podstawie załącznika nr 1 do Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r.

Rezerwy celowe na ryzyko związane z ekspozycjami kredytowymi zaliczonymi do powyższych kategorii tworzy się na podstawie aktualnego zadłużenia kredytobiorcy pomniejszonego o przyjęte zabezpieczenia, określone w wspomnianym wcześniej rozporządzeniu ministra. Wysokość rezerw celowych ustala się jako procent od powyższej podstawy, czyli:

- 1,5% – w przypadku kategorii pod obserwacją;
- 20% – w przypadku kategorii poniżej standardu;
- 50% – w przypadku kategorii wątpliwej;
- 100% – w przypadku kategorii straconej.

4. Analiza wartości rezerw w bankach działających w Polsce

Z poprzednich rozdziałów wynika, że procedury i zasady tworzenia rezerw celowych różnią się w sposób znaczący w bankach stosujących MSR/MSSF oraz w bankach

spółdzielczych. Stąd zrodził się pomysł na sprawdzenie, które z tych zasad pozwalają bankom tworzyć rezerwy o niższej wartości.

4.1. Analiza udziału rezerw w kredytach brutto

W celu zweryfikowania głównej hipotezy badawczej przeanalizowano najpierw udział rezerw celowych na należności ze stwierdzoną utratą wartości w stosunku do tych należności w latach 2013–2021 (tab. 3). Dodatkowo w tabeli 3 ujęto dane pokazujące, jaki jest udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w portfelach kredytowych w bankach stosujących MSR/MSSF i odrębnie w bankach spółdzielczych stosujących polskie przepisy w zakresie rachunkowości.

Tabela 3

Udział odpisów na należności ze stwierdzoną utratą wartości
oraz udział tych należności w sumie należności brutto
w bankach w latach 2013–2021 [%]

Wskaźnik	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021
Udział odpisów na należności ze stwierdzoną utratą wartości w tych należnościach w bankach stosujących MSR/MSSF	56,36	56,99	56,65	55,71	57,56	58,60	59,70	60,63	61,68
Udział odpisów na należności ze stwierdzoną utratą wartości w tych należnościach w bankach spółdzielczych	29,14	27,30	40,89	31,56	43,97	44,36	45,97	47,34	48,26
Udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w należnościach razem brutto w bankach stosujących MSR/MSSF	9,04	8,67	8,09	7,54	7,07	6,80	6,57	6,95	6,24
Udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w należnościach razem brutto w bankach spółdzielczych	6,26	6,51	7,10	8,87	7,78	9,11	9,08	8,68	8,29

Komórki wyróżnione kolorem szarym oznaczają najwyższe wartości dla danego rodzaju kredytów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komisja Nadzoru Finansowego (2022)

Tabela 3 pokazuje wyraźnie, że udział odpisów na udzielone kredyty ze stwierdzoną utratą wartości w bankach krajowych stosujących MSR/MSSF jest znacznie wyższy od tego wskaźnika wyliczonego dla banków spółdzielczych. W 2013 roku banki stosujące międzynarodowe standardy rachunkowości wykazały wartość tego wskaźnika prawie dwa razy większą niż banki spółdzielcze. W późniejszym okresie różnica między tymi bankami maleje, ale w dalszym ciągu banki spółdzielcze mają znacznie niższy udział rezerw w należnościach ze stwierdzoną utratą wartości niż druga grupa banków.

Dodatkowo w tabeli uwzględniono udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w należnościach ogółem brutto. W tym zakresie o ile początkowo banki stosujące MSR/MSSF miały przewagę, to z upływem czasu banki spółdzielcze wykazały wyższą wartość tego wskaźnika. Oznacza to, że w bankach spółdzielczych jakość udzielonych kredytów jest gorsza niż w przypadku banków działających w Polsce w formie spółek akcyjnych. Taki stan utrzymuje się od 2016 roku.

Warto też zauważyć, że począwszy od 2018 roku, wartość rezerw w stosunku do należności ze stwierdzoną utratą wartości rośnie stopniowo co roku w obu grupach banków.

W tabeli 3 zostały przedstawione odpisy jedynie na należności ze stwierdzoną utratą wartości. Nie są to jednak wszystkie rezerwy, jakie banki tworzą na udzielone kredyty.

Od stycznia 2018 roku banki muszą stosować MSSF 9 i w związku z tym, w celu zachowania porównywalności między grupami banków, sposób ujęcia rezerw i należności także został zmieniony w bankach spółdzielczych. Wprowadzono m.in. trzy koszyki należności (faza 1, 2 i 3).

W tabeli 4 przedstawiono udział wszystkich utworzonych przez banki rezerw (czyli odpisów na należności bez utraty wartości – faza 1 i 2) i odpisów na należności ze stwierdzoną utratą wartości – faza 3.

Tabela 4

Udział wszystkich rezerw celowych w należnościach brutto
w bankach w latach 2018–2021 [%]

Wskaźnik	31.12.2018	31.12.2019	31.03.2020	30.06.2020	30.09.2020	31.12.2020	31.03.2021	30.06.2021	30.09.2021
Udział wszystkich rezerw w należnościach brutto w bankach stosujących MSR/MSSF	4,99	4,84	4,95	5,27	5,41	5,36	5,11	4,98	4,90
Udział wszystkich rezerw w należnościach brutto w bankach spółdzielczych	4,17	4,30	4,22	4,06	4,05	4,24	4,22	4,19	4,13

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komisja Nadzoru Finansowego (2022)

Z tabeli 4 wyraźnie wynika, że banki stosujące międzynarodowe standardy rachunkowości w każdym z analizowanych okresów miały wyższy udział rezerw w wartościach udzielonych kredytów. Banki spółdzielcze nie odbiegały jednak zbytnio od tego poziomu.

W ten sposób udało się potwierdzić tezę, że banki stosujące MSR/MSSF tworzą rezerwy celowe o wyższej wartości w stosunku do udzielonych kredytów brutto niż banki spółdzielcze (tab. 4). W szczególności tworzą one więcej rezerw na należności ze stwierdzoną utratą wartości (tab. 3).

Zawartość tabeli 4 wskazuje jeszcze na zmianę udziału rezerw w należnościach ogółem w okresie pandemii COVID-19. Począwszy od drugiego kwartału 2020 roku, wskaźnik ten przekroczył poziom 5% w bankach stosujących międzynarodowe standardy rachunkowości. W 2021 roku wartość tego wskaźnika nieznacznie spadła. W przypadku banków spółdzielczych nie widać natomiast wyraźnej różnicy w udziale rezerw w wartości udzielonych kredytów, co więcej w okresie pandemii COVID-19 wskaźnik ten nawet obniżył się. Fakt ten potwierdza tym samym kolejną hipotezę stawianą w artykule.

Wynika z tego, że rzeczywiście MSSF 9 sprawdził się w sytuacjach kryzysowych, wymuszając na bankach utworzenie rezerw w większej wysokości w stosunku do udzielonych kredytów.

4.2. Analiza struktury utworzonych rezerw celowych w bankach działających w Polsce

Pozostała jeszcze trzecia hipoteza, zgodnie z którą udział rezerw celowych w udzielonych kredytach na działalność gospodarczą jest wyższy niż w kredytach detalicznych. W tym celu zostaną wyliczone wskaźniki obrazujące udział rezerw w poszczególnych rodzajach kredytów.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 5, w przypadku udziału odpisów aktualizujących w kredytach konsumpcyjnych razem zdecydowaną przewagę mają banki stosujące międzynarodowe standardy rachunkowości. Banki spółdzielcze tworzą prawie dwa razy mniej rezerw na tego typu kredyty. Może wynikać to z dobrej kondycji kredytobiorców lub z bardziej liberalnych polskich przepisów.

Wyraźnie widać, że w 2018 roku banki w formie spółek akcyjnych zwiększyły wartość udziału rezerw w kredytach konsumpcyjnych, co wynika ze zmiany przepisów, a dokładniej standardu MSSF 9.

Pośród kredytów konsumpcyjnych najwyższy poziom rezerw w przypadku spółek akcyjnych dotyczy pozostałych kredytów konsumpcyjnych oraz kredytów z tytułu kart kredytowych, natomiast analizując dane dla banków spółdzielczych, można zauważyć, że najwyższy udział odpisów aktualizujących związany był z kredytami samochodowymi.

Nie zauważono wyraźnego skoku udziału rezerw w kredytach konsumpcyjnych w związku z pandemią.

Tabela 5

Udział rezerw celowych w stosunku do poszczególnych rodzajów kredytów konsumpcyjnych w bankach działających w Polsce w latach 2014–2020 [%]

Wskaźnik	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
Krajowe banki komercyjne działające w formie spółek akcyjnych							
Udział odpisów w kredytach konsumpcyjnych razem	9,03	8,32	7,95	7,54	10,10	9,66	10,66
Udział odpisów w kredytach konsumpcyjnych – karty	8,43	6,70	5,73	5,76	8,65	8,96	9,54
Udział odpisów w kredytach konsumpcyjnych – ratalne samochodowe brutto	10,57	6,14	4,46	3,06	3,63	3,01	2,82
Udział odpisów w pozostałych kredytach konsumpcyjnych	9,04	8,57	8,29	7,86	10,39	9,91	10,95
Krajowe banki komercyjne działające w formie banków spółdzielczych							
Udział odpisów w kredytach konsumpcyjnych razem	3,71	3,61	3,58	4,95	5,10	5,14	4,86
Udział odpisów w kredytach konsumpcyjnych – karty	5,87	5,83	5,13	6,12	5,65	5,91	6,73
Udział odpisów w kredytach konsumpcyjnych – ratalne samochodowe brutto	6,46	7,06	6,61	9,02	7,01	5,68	5,65
Udział odpisów w pozostałych kredytach konsumpcyjnych	4,14	4,22	4,31	6,17	5,16	5,33	4,70

Komórki wyróżnione kolorem szarym oznaczają najwyższe wartości dla danego rodzaju kredytów.
Źródło: opracowanie własne na podstawie Komisja Nadzoru Finansowego (2022)

W tabeli 6 zostały przedstawione udziały odpisów aktualizujących w poszczególnych rodzajach kredytów. Widać wyraźnie, że najwyższe wartości dotyczą lat 2020 i 2021. Pandemia miała więc wpływ na stopień tworzenia rezerw w bankach.

Tabela 6

Udział rezerw celowych w stosunku do poszczególnych rodzajów kredytów
w bankach działających w Polsce w latach 2014–2021 [%]

Wskaźnik		31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020	30.06.2021
Krajowe banki komercyjne działające w formie spółek akcyjnych									
Kredyty operacyjne	udział odpisów w kredytach operacyjnych udzielonych dużym przedsiębiorstwom	5,96	5,25	4,55	4,69	4,66	4,51	4,98	4,74
	udział odpisów w kredytach operacyjnych udzielonych MSP	7,28	6,81	6,09	5,98	7,52	7,76	9,58	8,97
	udział odpisów w kredytach operacyjnych udzielonych gospodarstwom domowym	8,30	8,64	7,56	8,08	11,74	12,66	15,35	11,57
Kredyty inwestycyjne	udział odpisów w kredytach inwestycyjnych udzielonych dużym przedsiębiorstwom	2,97	3,30	2,22	2,07	2,55	2,35	3,31	3,53
	udział odpisów w kredytach inwestycyjnych udzielonych MSP	4,55	4,47	4,10	4,15	5,82	5,37	6,26	6,49
	udział odpisów w kredytach inwestycyjnych udzielonych gospodarstwom domowym	5,47	5,64	4,60	4,67	9,01	9,01	10,32	8,27

Tabela 6 cd.

Krajowe banki komercyjne działające w formie banków spółdzielczych									
Kredyty operacyjne	udział odpisów w kredytach inwestycyjnych udzielonych dużym przedsiębiorstwom	1,38	4,72	1,16	2,59	6,84	0,74	0,58	1,36
	udział odpisów w kredytach inwestycyjnych udzielonych MSP	3,38	10,57	5,77	9,09	9,86	10,16	10,85	10,19
	udział odpisów w kredytach inwestycyjnych udzielonych gospodarstwom domowym	2,20	2,48	2,86	4,19	4,73	5,23	5,73	5,52
Kredyty inwestycyjne	udział odpisów w kredytach inwestycyjnych udzielonych dużym przedsiębiorstwom	–	0,00	–	0,16	1,05	0,16	1,09	1,66
	udział odpisów w kredytach inwestycyjnych udzielonych MSP	1,83	8,70	2,79	5,60	7,12	7,26	7,03	7,05
	udział odpisów w kredytach inwestycyjnych udzielonych gospodarstwom domowym	0,99	1,09	1,14	1,92	2,29	2,86	2,79	2,78

Komórki wyróżnione kolorem szarym oznaczają najwyższe wartości dla danego rodzaju kredytów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komisja Nadzoru Finansowego (2022)

Najwyższy udział rezerw zanotowano w stosunku do kredytów operacyjnych udzielonych gospodarstwom domowym przez banki w formie spółek akcyjnych na koniec 2020 roku (15,35%), podczas gdy w tym samym czasie w przypadku banków spółdzielczych wartość tego wskaźnika stanowiła zaledwie 1/3 tego udziału.

Podobnie duże dysproporcje w utworzonych odpisach aktualizujących można zaobserwować w odniesieniu do kredytów inwestycyjnych udzielonych gospodarstwom domowym. Banki spółdzielcze ponownie określiły rezerwy na poziomie ok. 1/3 tego, co utworzyła druga grupa banków stosujących MSR/MSSF.

Dla banków spółdzielczych najbardziej ryzykowne okazały się kredyty inwestycyjne dla podmiotów z sektora MSP, gdyż udział utworzonych rezerw na tego typu kredyty wynosił na koniec 2020 roku 10,85%.

Widać wyraźnie, że poziom tworzonych rezerw zależy od rodzaju kredytów oraz stosowanych zasad rachunkowości. W okresie pandemii prowadzenie działalności gospodarczej było znacznie bardziej ryzykowne, co miało wpływ na poziom rezerw. Wzrost udziału rezerw w wartości udzielonych kredytów nie był jednak bardzo istotny.

W przypadku banków stosujących międzynarodowe standardy rachunkowości najwyższy udział rezerw celowych w stosunku do kredytów brutto zanotowano w obszarze gospodarstw domowych. Z kolei banki spółdzielcze tworzą najczęściej odpisów aktualizujących na kredyty udzielone przedsiębiorstwom z sektora MSP. Ostatnia hipoteza badawcza sprawdziła się więc jedynie w odniesieniu do banków stosujących polskie przepisy rachunkowości.

5. Wnioski

Wykonana analiza rezerw celowych pokazała, że banki stosujące międzynarodowe standardy rachunkowości tworzą odpisy aktualizujące na udzielone kredyty w większym stopniu niż banki spółdzielcze stosujące rodzime przepisy. Wdrożenie MSSF 9 przyniosło więc oczekiwane efekty wzrostu poziomu rezerw celowych. Takie też były pierwotne założenia, którymi kierowano się, tworząc ten standard, co wynikało z wcześniejszych doświadczeń związanych ze skutkami ryzyka kredytowego w czasie kryzysu na początku XXI wieku.

Do wyraźnych zmian w wartości rezerw doszło także w okresie pandemii, co świadczy o tym, że banki zareagowały odpowiednio na wzrost ryzyka wynikającego z zewnętrznych warunków. Niestety w przypadku banków spółdzielczych zaobserwowano wówczas spadek udziału rezerw celowych w stosunku do należności wynikających z tytułu udzielonych kredytów brutto. Różnice można też zaobserwować w obszarze rezerw celowych tworzonych na poszczególne rodzaje kredytów. O ile banki spółdzielcze tworzą najczęściej odpisów aktualizujących na kredyty udzielone przedsiębiorstwom z sektora MSP, to banki stosujące MSR/MSSF najwyższy udział rezerw celowych zanotowały w obszarze gospodarstw domowych.

Widać więc wyraźnie, że polskie standardy rachunkowości w zakresie tworzenia rezerw celowych są mniej wymagające niż nowy MSSF 9. Może to wynikać z kilku przyczyn. Przepisy stosowane przez banki spółdzielcze nie zostały zmienione i uaktualnione w wyniku kryzysu z 2008 roku. Ponadto zasady określone we wspomnianym wcześniej rozporządzeniu ministra finansów są zbyt ogólnikowe, a przez to banki mogą w sposób dosyć dowolny interpretować kryteria klasyfikacji kredytów w kontekście ryzyka i tworzyć rezerwy celowe.

Literatura

- Barczyk K., 2018: *Determinanty klasyfikacji i wyceny instrumentów finansowych według MSSF 9*, Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 369, s. 7–18.
- Białas M., 2021: *Wpływ MSSF 9 na klasyfikację i wycenę instrumentów finansowych w sprawozdaniach finansowych banków*, [w:] Iwaszczuk N., Połuszny K. (red.), *Rynki, sektory i modele biznesowe w dobie globalizacji*, Wydawnictwa AGH, Kraków, s. 101–112.
- Bowlin O.D., Martin J.D., Scott D.F., 1980: *Guide to Financial Analysis*, McGraw-Hill Book Company, New York.
- Capiga M., 2006: *Działalność kredytowa monetarnych instytucji finansowych*, Difin, Warszawa.
- Casta J.F., Lejard Ch., Paget-Blanc E., 2019: *The Implementation of the IFRS 9 in banking industry*, [w:] *EUFIN 2019: The 15th Workshop on European Financial Reporting, Aug 2019, Vienne, Austria*, <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-02405140> [5.12.2020].
- Czajor P., 2015: *Nowy model utraty wartości aktywów finansowych według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 855, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 74, t. 2, s. 61–72.
- Gwizdała J., 2014: *Rola sterowania ryzykiem kredytowym w zarządzaniu portfelami kredytowymi w polskim sektorze bankowym*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 802, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 65, s. 117–127.
- Jajuga K., Jajuga T., 1997: *Inwestycje, instrumenty finansowe, ryzyko finansowe, inżynieria finansowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Johnson F.P., Johnson R.D. 1985: *Commercial Bank Management*, The Dryden Press, Chicago.
- Komisja Nadzoru Finansowego, 2022: *Dane miesięczne sektora bankowego – kwiecień 2022*, https://www.knf.gov.pl/?articleId=56224&p_id=18 [5.11.2021].
- MSR 32 – *Instrumenty finansowe: prezentacja*, 2008: Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.U. UE L 320/1.
- MSSF 9 – *Instrumenty finansowe*, 2016: Rozporządzenie Komisji (UE) 2016/2067 z dnia 22 listopada 2016 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 9, Dz.U. UE L 323/1.
- Rowe W.D., 1977: *An Anatomy of Risk*, John Wiley & Sons, New York.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, Dz.U. z 2008 r., poz. 1589.

- Sierpińska M., Jachna T., 1997: *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 2021 r., poz. 217 (z późn. zmianami).
- Varyani N., Soral G., 2014: *IFRS 9 (2014): A critical analysis of expected credit losses impairment model*, Indian Journal of Accounting, vol. XLVI(2), s. 82–92.
- Wiatr M.S., 2001: *Ryzyko kredytowe*, [w:] Jaworski W.L. (red.), *Współczesny bank*, Poltext, Warszawa, s. 367–368.

IMPACT OF THE APPLIED ACCOUNTING PRINCIPLES ON THE POSSIBILITY OF LIMITING CREDIT RISK BY CREATING SPECIAL-PURPOSE RESERVES FOR LOANS GRANTED BY BANKS OPERATING IN POLAND IN 2018–2021

Summary: Credit risk is an inherent part of the business conducted by banks. However, banks have learned to manage this risk and thus limit its negative impact on financial results. One of these methods is the creation of the specific-purpose reserves for loans granted. Currently, two groups of banks operate in Poland, taking into account the criterion of the applied accounting principles. One of them applies international accounting standards, and the other – Polish standards. The aim of the chapter is to compare these two groups of banks in terms of specific-purpose reserves created by them in relation to the gross loans granted in 2018–2021. It has been shown that banks applying IFRS 9 create specific-purpose reserves to a greater extent, which is also visible in the pandemic period.

Keywords: credit risk, loans, specific-purpose reserves, bank, IFRS 9